

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

RESİM ANALİZİNDE TEMEL KAVRAMLAR

WEglobal

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	1
GİRİŞ	3
RESMİN ARTAN İŞLEVİ	4
RESİMLERİN ANALİZİ	5
Sağlıklı Bir Bireyin Çizdiği Resimlerin Özellikleri	7
Öz Saygı.....	7
Pozitif ilişki.....	8
Açıklık	8
İyi organize edilmiş ve istikrarlı olma.....	8
Uygun cinsiyet farkı.....	9
Çocuk Resimleri	9
Çocuklarda Çizimlerin Gelişim Dönemleri	11
Karalama Dönemi (2-4 yaş).....	12
Şema Öncesi Dönem (4-7 yaş)	14
Şematik Dönem (7-9 yaş)	17
Gerçekçilik Dönemi (9-12 yaş)	19
Görünürde Doğalcılık Dönemi (12-14 yaş)	20
ÇOCUK RESİMLERİ ANALİZİNDE TEMEL İLKELER	21
Renk Seçimi	21
Çizgilere Göre Değerlendirme	22
Resimlerin Boyutu	22
Resmin Kâğıt Üzerindeki Yerleşimi	23
Çocuğun Resim Çizim Temposu	23
PSİKOSOSYAL DEĞERLENDİRMEDE KULLANILAN RESİM TESTLERİ ÖRNEKLERİ	26
Bir İnsan Çiz Testi	26
Uygulama ve Yorumlama.....	27
Aile Resmi Testi	27
Uygulama.....	28
Yorumlama	29
NELER ÖĞRENDİK?	30
SORULAR	31
KAYNAKLAR	35

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

RESİM ANALİZİNDE TEMEL KAVRAMLAR

Öğrenme Çıktıları

Çocuk resimlerinin gelişim basamaklarını tanıyarak bu resimleri bir dil ve tanı tekniği olarak analiz edebilecektir.

- Çocuk resimlerinin genel özelliklerini betimler.
- Çocuk resimlerinin gelişim basamaklarını birbiriyle ilişkilendirir.
- Çocuk resimlerini analiz etmede gerekli olan aşamaları listeler.
- Çocuk resimlerini analiz etmede dikkat edilmesi gereken kuralları açıklar.
- Çocuk resimlerini uygulamalı olarak yorumlar.

Çocuk resimlerinin, çocuğu anlamayı ve onun bakış açısından bakmayı sağlayan bilimsel bir veri kaynağı olduğu söylenebilir. Yapılan çalışmalar da çocuk çizimlerinin iletişim aracı olarak kullanıldığını göstermektedir. Çocuk resimlerinde belirti çizgi ve işaretler özel olarak dikkat edilmesi gereken noktalardır. Resimler sayesinde etkileşim kuran çocuğun içsel dünyası hakkındaki bilgiler, kâğıdı kullanım şekli, kullandığı objeler, bunların yer bulma sırası ve renkler uzmanlar için önemlidir. Resimlerde çocukların kullandığı figürlerin büyüklüğü ve küçüklüğü, yarım bırakılan çalışma ve objelerin resme olan etkisi ve çok sık kullanılan figürlerin yer alması çocuk resimlerinin yorumlanması açısından anlamlıdır.

2

Resimler aynı zamanda çocukların zihinsel faaliyetlerini hareketlendirerek onlara deneyim ve öğrenme fırsatı sunmaktadır. Çizim sırasında çocuklar algı, düşünce, plan yapma, gerçekleştirme, dışsal dünyayı kâğıda dökme çabalarını kullanmaktadır. Çocuk resimlerinde, çocukların bilişsel faaliyetlerini izlemek, gözlemek ve bu faaliyetlere dair birtakım ipuçları yakalamak uzmanlar için mümkün olmaktadır. Bu eğitime katılanlar, çocuk resimlerinin gelişim basamaklarının (karalama dönemi, şema öncesi dönem, şematik dönem, gerçekçilik dönemi ve görünürde doğalcılık dönemi) özelliklerini sayarak bu dönemler içindeki çocuk resimlerini değerlendirir (Yavuzer, 2016).

Anahtar Sözcükler

Resim, resim analizi, çocuk, resim testleri, projektif testler, temel kavramlar

NOT: Bu modül özet niteliğinde olup, konunun genişletilmiş hali sunularak katılımcılara konu anlatımı kapsamında farklı kaynak kitaplar önerilecektir.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

GİRİŞ

Bireyi tanımak için resim yöntemlerini kullanmaya duyulan ilgi gün geçtikçe artmaktadır. Dünya genelinde resim testleri yaygın olarak kullanılmaktadır. Birçok uzman tarafından, çizilen resim ile resmi çizen kişinin ruh hali arasında bir ilişkinin olduğu ileri sürülmüştür. Bu nedenle resmin birey hakkında bilgi alma yöntemi olarak kullanılabilmesi kabul edilmektedir (Venger, 2011). **Resim, insanın iç dünyasının yansıması olarak düşünülebilir.** Nitekim resim yapan kişi yaptığı resmi kendi “içinden” çıkarmaktadır. Gelişigüzel (spontane) yapılan bir resim, uzman (danışman, sosyal hizmet uzmanı, psikolog, psikanalist) için kolay ulaşılabilen ve oldukça etkili bir araç olarak kabul edilmektedir (Furth, 1988).

Resim, bireyin iç dünyasının ifade biçimi ve zihinsel yapısının yansıması olarak kabul edilebilir. Yavuzer (1992), kendiliğinden yapılan resimlerin, bireyin iç dünyasını yansıttığını ifade etmiştir. Bu tür resimler analiz edildikleri takdirde, resmi çizen birey hakkında ayrıntılı bilgi verebilir. Bireyi incelemek konusunda oldukça faydalı olan resimler aynı zamanda konu ve figür seçiminde rol oynayan kültürel ve sosyal belirleyicileri değerlendirme olanağı da vermektedir. Kısacası resim birçok alanda değerlendirilebilir (Yavuzer, 1992).

Çocuk resimlerinde aile faktörü önemlidir. Çocuklar aile içinde kendilerine en çok yakın hissettikleri figürleri genellikle sol tarafa çizmeye çalışırlar. Kaplan ve Main'e (1985) göre, çocuğun sağlıklı gelişim gösterdiği süreçteki en önemli vurgu ailedir. Çocuğun kişiliğine yönelik önemli ipuçları veren aile figürlerinin biçimlerine göre analiz edildiği söylenebilir. Yapılan resimlerdeki her ögenin duruşu, yeri ve boyutu açısından değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Kendini dışlanmış hisseden çocuklar, kendisini temsil eden figürü uzak bir köşede, hiçbir eyleme katılmamış olarak çizerken, kardeşlerini anne-babaya yakın olacak şekilde çizmektedirler. Aile bireylerinden herhangi birinin çizimlerde yer almaması çocukların o bireyi istemediğini göstermektedir. Bizzat kendisine çizimlerinde yer vermemesi ise kendisini unutulmuş, aileden dışlanmış ve istenmeyen olarak hissettiğini gösterir. Çizimlerinde küçük figürlerle ifade ettiği bireyi umursamadığını, görmezden geldiğini ve ondan rahatsız olduğunu göstermektedir. Eksik çizilen ebeveynler, ölüm ve boşanmayı işaret eder. Resimde unutilan ya da çizilmeyenler kardeşler ise kardeşler arasındaki sorunları ya da kıskançlığı göstermektedir. Diğer taraftan, kendini ailesine sırtı dönük olarak çizen çocuğun onlara olan olumsuz duygularını ve kırgınlığını temsil ettiği söylenebilir. Çocuğun, kendiyile birlikte aile bireylerinden birisini de sırtı dönük çizmesi arkadaki kişinin kendisini devamlı takip ettiğini, izlediğini düşündüğünü gösterir. Çocukların anneye erkek fiziki özellikleri yüklerken; babaya ise kadın fiziki özellikler yükleyerek çizmesi anne-baba rollerindeki karmaşaya işaret edebilir ve çocuğun cinsel kimlik karmaşası içerisinde olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

RESMİN ARTAN İŞLEVİ

Başlangıçta resim testleri, kişilik testi değil, daha çok zekâ testlerine yardımcı test olarak kullanılmıştır. Örneğın “Bir İnsan Çiz” testi Goodenough tarafından 1926 yılında bir zekâ testi olarak geliştirilmiştir. 1949 yılında ise Karen Machover, “Bir İnsan Çiz” testinin sadece zekâ belirlemek için değil, aynı zamanda kişilik belirlemede de kullanılabileceğini ileri sürmüş ve zengin klinik deneyimlerine dayanarak “Resimle Psikolojik Teşhis” isimli kitabını yayınlamıştır (Semenova & Semenova, 2006).

Karen Machover, Goodenough’tan farklı olarak deney katılımcısından “bir insan resmi” yaptıktan sonra diğer cinse ait bir insan resmi yapmasını istemiştir. Kişi resmini bitirdikten sonra ondan resmi hakkında bazı açıklamalar yapması ve verilen bazı sorulara cevap vermesi de istenmiştir.

Machover’den etkilenen John Buck 1948 yılında “Ev, Ağaç ve İnsan Çiz” testini geliştirmiştir. Bu test, kişilik testi olarak geliştirilen “ilk resim testi” kabul edilir ve hala yaygın olarak kullanılmaktadır. “Aile Çiz Testi” ise ilk kez 1958 yılında kullanılmıştır. Bu testin kimin tarafından geliştirildiği konusunda fikir birliği yoktur. Kimi araştırmacılar bu testin ilk olarak 1947 yılında Wolfe tarafından, kimileri 1951 yılında Hulse tarafından geliştirildiğini savunurken, kimi araştırmacılar da 1956 yılında Reznikov tarafından geliştirildiğini savunurlar.

Aile Çiz Testi, psikanalitik verilere dayanan projektif bir resim testidir. Temel amacı ise çocuğun ailesi ile olan çatışmalarını açığa çıkarmaktır (Venger, 2011). Özel bir araç-gereç ve mekâna ihtiyaç duymadan kâğıt ve kalem gibi bulunması kolay araçlarla uygulanabilmesi, bu tekniği daha cazip hale getirmektedir.

Zaman konusunda da oldukça ekonomiktir. Birkaç dakikada herhangi bir yerde, okul sıralarında, hastanede, yatakta, oturarak veya ayakta yapılabilen bir resim bireyin ruhsal durumu hakkında önemli ipuçları verebilmektedir. Aile Çiz Testi, aile bireylerinin diğerleriyle, yani dış dünyadakilerle ilişkisi konusunda ipucu verir. Çocuğun gözünden aile sistemi ve sıralaması hakkında bilgi sağlar. Çocuk resimleri yalnızca çocukların yaşadığı sıkıntıları bulmak ya da çocukta davranış değişikliği görmek amacıyla yapılmaz. Çocukların tüm çizimleri, gündelik yaşamını ve davranışlarını anlamlandırmanın bir aracıdır. Bu bağlamda çocuk resimleri, çocukları ilk tanıma aşaması olan çocukla görüşme esnasında kullanılabileceği gibi süreç içerisinde değişen duygu durumlarını anlamlandırma adına da kullanılabilir. Çizimlerde çocuklar hakkında bilgi edinmek için, çocuğa çeşitli sorular yöneltilir: Çizdiğin kişi ya da kişiler ne düşünüyor olabilir? Çizdiğin kişi ya da kişiler ne hissediyor olabilir? Onu mutlu eden ya da mutsuz eden neler olabilir? Çizdiğin kişinin en sevdiği şey ne olabilir? Anne ve babasıyla ilgili ne düşünüyor olabilir? Bu tarz soruların sorulması çocuk resimlerinin analiz edilmesinde yardımcı olabilmektedir.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

RESİMLERİN ANALİZİ

Resim yorumlama dikkat isteyen bir uğraştır. Resim testleri, birey hakkında oldukça güvenilir bilgiler vermekle beraber bazı durumlarda, özellikle birey hakkında kritik kararların alınması gerektiği durumlarda daha dikkatli olmak gerekmektedir. Gerekirse diğer psikolojik testlerden de yararlanılmalıdır. Venger'e (2011) göre, çizilen resimler bireyin duygularının dışı vurulmuş halidir. Bu anlamda resim kişiseldir ve genelleme yapılamaz. Her bir bireyin çizdiği resim farklı değerlendirilmelidir.

Her ne kadar resim testlerini değerlendirme konusunda standartlaştırılmış bir ölçüt olmasa da uzmanlar için rehber niteliğinde bazı çalışmalar vardır.

Resmi analiz edebilmek için değerlendirme konusunda yapılan önceki çalışmalar hakkında araştırmalar yapmak, pratikte uygulamalar yapmak, bir takım temel eğitimler almak, projektif testler hakkında bilgi sahibi olmak gerekmektedir. Resim analizi yapan uzman, kendini geliştirmeli ve sık sık uygulamalar yapmalıdır. Sechenov'a (1996) göre insanlar, çizdikleri resimlerde bilinçaltına atılmış rahatsız edici düşüncelerini, kabul edilmesi güç fikirlerini, duygularını dışı vurabilirler. Bu yüzden resim analizi yapan kişinin bilinç, bilinç ötesi ve bilinç dışı gibi ruhsal yapılar hakkında bilgisinin olması gerekmektedir.

Resim analizinde, bastırma, yansıma, yer değiştirme gibi temel savunma mekanizmaları başta olmak üzere id, ego, süper ego ve diğer savunma mekanizmaları konusunda da bilgi birikimine sahip olunmalıdır. Uzmanın ayrıca projektif testleri yorumlayabilme konusunda eğitim almış olması gerekmektedir. Resim yorumlama, bize bireyin içsel çatışmaları, travmaları ve bunlarla baş etme girişimleri hakkında önemli ipuçları sağlamaktadır. Bu bilgileri alabilmek için bireyin resim yapma aşamasındaki genel tutumuna, çizdiği resim ve resim hakkında verdiği bilgilere dikkat edilmesi gerekir.

Resim çizme sırasındaki tutumlar bireyden bireye değişir hatta aynı bireyin farklı zamanlarda, resim çizimleri değişebilmektedir. Bireyin resim çizme tutumu genellikle hayata bakış açısıyla ilgilidir. Bu da bize resim yapanın kişilik özelliklerinin yanı sıra o bireyin hayatın farklı yönleri ile ilgili tutumları hakkında da bilgi vermektedir (Sechenov, 1996).

Bilinç düzeyindeki çatışmaların ardında bu çatışmaların oluşumunda etkili olan bilinçdışı dinamiklerin olduğu bilinmektedir. Bazen bilinçaltındaki bu dinamikler bilinç düzeyine getirildiklerinde, yaşanan çatışmaların kendiliğinden ortadan kalktığı görülmektedir. Bu anlamda resim teknikleri, sadece tanı koymada değil, yaşanan çatışmaları iyileştirmede de kullanılabilir (Burlachuk, 1997).

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

İyi bir resim analizi yapabilmek için:

1. Geliştirilmiş standart projektif resim testleri hakkında bilgi sahibi olmak,

Projektif testler, test uygulanan kişilerin yorumlama, düşünme ve hayal etme becerilerine dayanır. Bu testlerde, testi alan kişiye bir dizi belirsiz veya açık uçlu soru ya da görev verilir ve bireyin cevaplarından kişilik özellikleri ve düşünce yapıları hakkında bilgi elde edilir.

2. Resmin gizemli dünyasını anlayabilmek için tüm olanakları kullanmak, resim ayrıntılarının vereceği küçük ipuçlarını yorumlama gücünü tüm sınırlarıyla kullanmak,
3. Resim değerlendirme sırasında karşılaşılan tüm çelişkileri değerlendirmek, tüm yeniliklere ve öğrenmeye açık olmak,
4. Birey hakkında elde edilen bütün verileri ve bilgileri birleştirebilmek ve bu bilgilerle resim arasındaki bağları fark edebilmek gerekmektedir.

Yukarıdaki bilgilere ek olarak aşağıdaki durumlar da dikkate alınmalıdır:

Resim hazır olduktan sonra detaylarını incelemeyen önce resme genel olarak bakmak çok önemlidir. Resmin genel "havasına" dikkat edilmelidir. Resmin, resme bakan kişide uyandırdığı his, ilk izlenim veya mesaj önemlidir. Bu aşama tamamen hislerin ön plana çıktığı bir aşamadır.

Resim hakkındaki ilk izlenim, resmi yapan bireyin; kendi dünyasında neler hissettiği, çevresel etkenlere ne kadar duyarlı olduğu, duyguları ile baş etme özelliği ve kendine yönelik tutumları gibi bireyin kişilik özellikleri hakkında bilgi alınmasında etkilidir.

Resim hakkındaki genel izlenim ve resmin uyandırdığı hisler değerlendirildikten sonra, resme tekrar bakılmalıdır. Bu sefer rasyonel bir şekilde, mantıksal olarak detaylar gözden geçirilmelidir. Standartlaştırılmış verilerin (çizgilerin özellikleri, sayfa düzeni, sayfadaki yerleşim alanları, silgi kullanımı vb.) rehberliğinde tüm özel ayrıntılar analiz edilmelidir. Gerektiğinde sistematik bir şekilde puanlamalar yapılmalıdır. Ayrıca bu aşamada resmin yaşa uygunluğu, insan figüründeki detaylar, renk kullanımı gibi özelliklere bakılmalıdır.

Resim analizinin son aşamasında alınan tüm bilgilerin bütünleştirilmesi söz konusudur. Resim yoluyla alınan tüm bilgiler, birey hakkındaki diğer testlerden (eğer yapılmışsa) veya başka yollardan alınan bilgiler ile ilişkilendirilerek değerlendirilmelidir. Diğer testlerden veya görüşmelerden alınan bazı bilgiler resim analizinde de alınmış ise birey hakkında varılacak yargılar desteklenmiş olur. Bu anlamda farklı teknikler ile alınmış bilgiler çok önemlidir. **Diğer bir deyişle resimlerden alınan bilgiler ancak diğer bilgiler ile ilişkilendirildiğinde tam olarak anlaşılacaktır.**

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Sağlıklı Bir Bireyin Çizdiği Resimlerin Özellikleri

Duygusal sağlığı tüm yönleriyle değerlendirebilmek ve duygusal problemleri ayrı ayrı tespit edebilmek oldukça zor bir görevdir. Psikolojide resim yorumlanırken uzmanların, genellikle patolojik belirtiler arama eğilimi vardır. Bu anlamda resimdeki "yolunda gitmeyen" belirtiler daha çok dikkat çekmektedir (Sechenov, 1996). Genel olarak psikolojik testlerde "problem arama" daha baskındır.

Resim yorumlamada da daha çok anormallikler, patolojik durumlar önemslenmektedir. Resim testleri ile ilgili geliştirilmiş standart puanlama sistemleri ve resim yorumlama rehberlerinde de patolojik durumları veya sapmaları belirlemek amaçlanmıştır. Resim analizi yapan uzmanın resimlerdeki anormalliklerin yanı sıra sağlıklı ve uygun resimlerin özelliklerini de iyi bilmesi gerekmektedir. Ruhsal yönden sağlıklı veya patolojik davranış göstergeleri arasındaki farkı görebilmek resim yorumlamak için önem arz etmektedir.

Ruhsal olarak sağlıklı olan bireyler, yaşamlarını iyi organize etmiş olmaları yönünden ayırt edilebilirler.

Bu bireyler özetle:

1. Psikolojik ihtiyaçlarının doğru ve yeterli derecede farkında olan ve bunları sağlıklı bir şekilde kabul edebilen,
2. Kendine yönelik olumlu yönde hislere sahip olan,
3. Duygularının, düşüncelerinin farkında olan ve dışı vurabilen, kendini doğru ifade edebilen,
4. Yaşamını denetleyebilen, hayatında gerekli değişiklikleri yapabilen,
5. Karşılaştığı problemleri ve yaşadığı psikolojik çatışmaları çözebilecek güce sahip olan kişilerdir.

Erişkinler için geçerli olan ruh sağlığı özellikleri genellikle çocuklar için de doğrudur. Fakat çocuğun sürekli gelişen ve değişen bir varlık olduğu düşünöldüğünde birkaç farklı ölçüt göz önünde bulundurulmaktadır. Bu ölçütler gelişim dönemlerinde ortaya çıkan ruhsal özelliklerin ayrıntılarına bağlıdır. Çocukluğun her döneminde kendine has çatışmalar olmaktadır. Örneğin belli yaşıta tuvalet eğitimi almamış bir çocuk sonraki dönemlerde sorunlar yaşayabilmektedir. Oyun çağında oyuna doymamış ya da grupla oynanan oyunlara katılmamış çocuklarda, okul çağında sosyalleşme sorunları ortaya çıkabilmektedir.

Sechenov'a (1996) göre tüm bu psikolojik özellikler bireyin çizdiği resme yansımaktadır. Bu yansımaları aşığıdaki karakteristik özellikler ile tanımlamak mümkündür.

Öz Saygı

Eğer bir insan resmi çizilmiş ise, tüm gerekli detaylar (yüz ifadesi, gövde, el ve kollar, ayaklar vs.) bulunmaktadır. Tüm bu detaylar orantılıdır ve doğru yerleştirilmiştir. Sayfa kullanımında organizasyon ve düzen vardır. Bu tür resimler ne çok büyüktür ne de çok küçüktür. Sayfanın merkezine yerleştirilmiş uygun büyüklükte resimlerin çizgileri düzenli ve belirgindir. Resim net, kendi içinde ve sayfaya göre orantılıdır. Figürler belirgin ve rahat pozisyonudadır.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Öz güven ve güvenlik duygusu hâkimdir, resimdeki figürler havada asılıymış gibi değildir. Figürler zeminle temastadırlar ve sayfanın merkezindedirler. Sayfanın sağ tarafına veya sol tarafına yapışık değildir. Kenar çizgiler (konturlar) net ve belirgindir. Figürlerde çoğunlukla bir hareket yansıtılmıştır. Kollar ve bacaklar rahat gibi görünürler (Bkz. Resim 1: İnsan Resmi).

Resim 1: İnsan Resmi

Pozitif ilişki

Resimdeki figürler birbirlerine yakın yerleştirilmiştir ve aralarında bir etkileşim vardır. İnsan figürlerindeki etkileşimi sağlamak için gerekli olan tüm altyapı yansıtılmıştır. Örneğin; gözler, ağız, kulaklar, parmaklar çizilmiştir ve kollar yana açıktır.

Açıklık

Çizilen insan figürleri açık pozisyonda resmedilmiştir. İletişime açıklık söz konusudur. Çevre ile etkileşim halindedir. Ev resimlerinde kapılar, pencereler çizilmiş ve belirgindir. Çevresinden izole edilmiş halde değildir.

İyi organize edilmiş ve istikrarlı olma

Yönergelere uyulmuş ve resim tamamlanmıştır. Resimdeki objeler arasında bir bütünlük söz konusudur ve birbirlerini tamamlar vaziyettedirler. Tüm objelerin gerekli öğeleri eksiksiz çizilmiştir. Resim genelinde bir düzen vardır.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Uygun cinsiyet farkı

Resimde çizilen insan figürlerinin cinsiyet özellikleri belirgindir. İlk çizilen figür genellikle çizenin kendi cinsindedir. Erkek ve kadın figürlerinin cinsiyet belirtileri abartısız ve tam olarak çizilmiştir.

Çocuk Resimleri

Çocuk resimleri üzerine çok sayıda araştırma yapılmıştır. Çocukların yaptığı resimlerden yola çıkarak çocuk hakkında bilgi sahibi olmak ve onun duygularını ve zihinsel durumunu yorumlamak konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Bireylerin duygu ve düşünceleri ile davranışlarını anlamada resimlerden yararlanılmasını bazı bilim insanları desteklerken bazıları önemsememektedir.

Resim çizme, çocuklar ve yetişkinler için iletişimi kolaylaştıran, zenginleştiren ya da kendini ifade etmeyi güçlendiren bir araç olarak tanımlanabilir. Özellikle çocuklar, sözel olarak ifade edemedikleri duygu ve düşüncelerini çizdikleri resimler yoluyla yansıtır. Çizilen resimler üzerinde yapılan görüşmeler yoluyla da bu duygu ve düşünceleri daha iyi anlaşılır. Çocuk farkında olduğu ya da olmadığı duygu ve düşüncelerini resimle daha iyi anlatabilir. Artut'a (2004) göre resim ve çocuk birbirini tamamlayan ve sürekli değişen dinamik olgulardır. Çocuklar için resim, iletişimin önemli yollarından biridir. Çocuğun resimlerindeki boyama işlemleri sonucu oluşan lekeler, çizgi ve şekiller iletişimin belirtileridir.

Venger (2011) çocukların, önemsendiği şeylerin resimlerini çizdiklerinden söz etmiştir. Venger'e göre, resim bilinç düzeyi ile bilinçaltı düzeyinin ortak ürünüdür. **İnsanlar her yaşta, özellikle çocuklukta duygularını, kaygılarını resimlere yansıtır. Bundan dolayıdır ki resim bir hikâyedir; "içten" gelen bir hikâyedir.**

Resimler samimi bir şekilde kâğıda çizgi olarak aktarılan duygu ve düşüncelerdir. Çocuk, bir objenin resmini çizerken mutlaka ona kendisinden bir şeyler katar. Resme kattığı "şeyler" çoğunlukla da kendisi için önem arz eden durumlardır. Aynı zamanda çocuklar kendileri için önemli olan kişilerin resimlerini çizmeye çalışacaklardır. Bazen çocuklar kendileri için önemli olan kişiyi bir hayvan şeklinde de çizebilir.

Çocuk resimlerindeki hayvanlar genelde kişiselleştirilmiştir. Kendine yakın hissettiği kişiler çocuğun resminde mutlaka yer alır. Bu kişiler parlak renklere boyanır ve birçok detayı barındırabilir. Boyut olarak da göze çarpacak şekildedirler. Bir de herkesten daha ayrı bir yere, biraz yukarıya çizilmişlerdir. Eğer çocuk ailesinden birilerini ya da kendini çizmeyi "unuttuysa"; silik bir şekilde ya da bir köşeye küçücük çizdiyse bu bir kaygı belirtisi olabilir. Aynı şekilde birini çizerken düzeltmek için çok fazla silgi kullandıysa veya onu tamamen sildiysse bunun üzerinde düşünülmalıdır (Venger, 2011).

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Shefchenko (2014), çocukların bazı önemli anılarını da çizerek bilinçaltında belli bir deneyim oluşturduğundan bahsetmiştir. Sık sık tanık olduğu bir şey, ailesinde veya yakın çevresinde yaşananlar, özellikle zihninde “parlak” bir iz bırakmışsa bu yaşamsal deneyimler çocuğun resminde mutlaka yerini alacaktır.

Bundan dolayı çocuğun resmindeki öykü (hikâye), çocuğun duygusal boyutu hakkında bilgi edinmekte önemlidir. “Çocuk neleri görüyor, neler yaşıyor, ailesi ile çocuk arasındaki iletişimin boyutu nasıldır?” gibi sorulara çocuk resimlerine bakarak cevap bulmak mümkündür.

Küçük çocuklar duygularını dile getiremeyebilirler; ama resim yoluyla dışa vurmak onların en sevdiği uğraştır. Çocukların resimleri birçok yönden evrenseldir. Dünyada genelinde, farklı kültürlerde yetişen çocukların tümünün resimlerinde insanlar, ağaçlar, yeşillikler ve güneş figürlerine rastlanır.

Çocuklar hayal gücüyle öznel bir dünya yaratarak, gerçekleri görmezden gelebilirler. Örneğin şehirde yaşayan bir çocuk ev resmi çizerken daha çok tek katlı bahçeli köy evleri çizebilir (Di Leo, 1983). H. Goodenough, Di Leo, Venger ve Dukarevich gibi resim testleri üzerinde çalışan bilim insanlarının ortak görüşlerine göre, çocuk resimleri çocukların duyguları, problemleri ve kişilik özellikleri hakkında bilgi almak için çok önemli bir hazinedir.

Çocuk resimleri, çocuk ruhunun samimi ve dolaysız hikâyeleridir. Malchiodi (2005), sosyo-kültürel yapının genelde çocukların resim yapmaya karşı olan tavır ve motivasyonlarını etkilediğine değinmiştir.

Malchiodi’ye göre, kültür ve çevre, çocukların resimlerinin içerik ve stilini de etkileyebilen faktörlerdir.

Çocuklar, resmi, sadece kendi içsel algı ve deneyimlerini tamamlamak ve yansıtmak için kullanmazlar; aynı zamanda yaşadıkları çevre, o çevrede yaşayan bireyler ve içinde yaşadıkları toplumla etkileşimlerini, iç dünyalarıyla bütünleştirmek için de kullanırlar.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Çocuklarda Çizimlerin Gelişim Dönemleri

Her çocuğun bedensel ve zihinsel gelişimi farklıdır. Aynı çerçevede değerlendirme yapılacaksa her çocuğun bir sanat evresinden diğerine ulaşmasının da aynı zaman diliminde olacağı söylenemez. Bu farklılık çocukların birebir olmadığı anlamındadır. Yine de hemen hemen her çocuk aynı yaş civarında, aynı evrelerden geçmektedir. Tabii ki tüm bunları üstün zekâli ve zekâ geriliği olan çocukları farklı tutarak söylemek yerinde olur.

Çocuğun bedensel ve zihinsel gelişimine paralel olarak sanat faaliyetlerinde de belirgin bir değişim oluşmaktadır. Kâğıda yapılan ilk işaret ve çizgi, giderek birer sanat evresine dönüşerek ergenlik dönemine kadar gelişimini sürdürür (Yavuzer, 1992). Farklı kültürlerde yetişmiş olmalarına rağmen her çocuğun yaptığı resim "karalama" ve "kafadan bacak" aşamalarından geçmektedir.

Özetle söylemek gerekirse hem ince motor gelişimi hem de algısal ve zihinsel gelişime paralel olarak çocukların çizimleri yaşları büyüdükçe daha ayrıntılı, oranlı ve gerçekçi olmaya başlar. Yalnızca karalama olarak başlayan çizimler, yavaş yavaş bir kompozisyon halini alır. Şimdiye kadar yapılan tüm çalışmalarda, çocukların resim çizmedeki gelişimi beş evrede incelenmektedir (Yavuzer, 1992):

1. Karalama Dönemi: 2-4 yaşlarında görülür.
2. Şema Öncesi Dönem: 4-7 yaşlarında görülür.
3. Şematik Dönem (İlkokula Başlama Dönemi): 7-9 yaşlarında görülür.
4. Gerçekçilik Dönemi: 9-12 yaşlarında görülür.
5. Görünürde Doğalcılık Dönemi: 12-14 yaşlarında görülür.

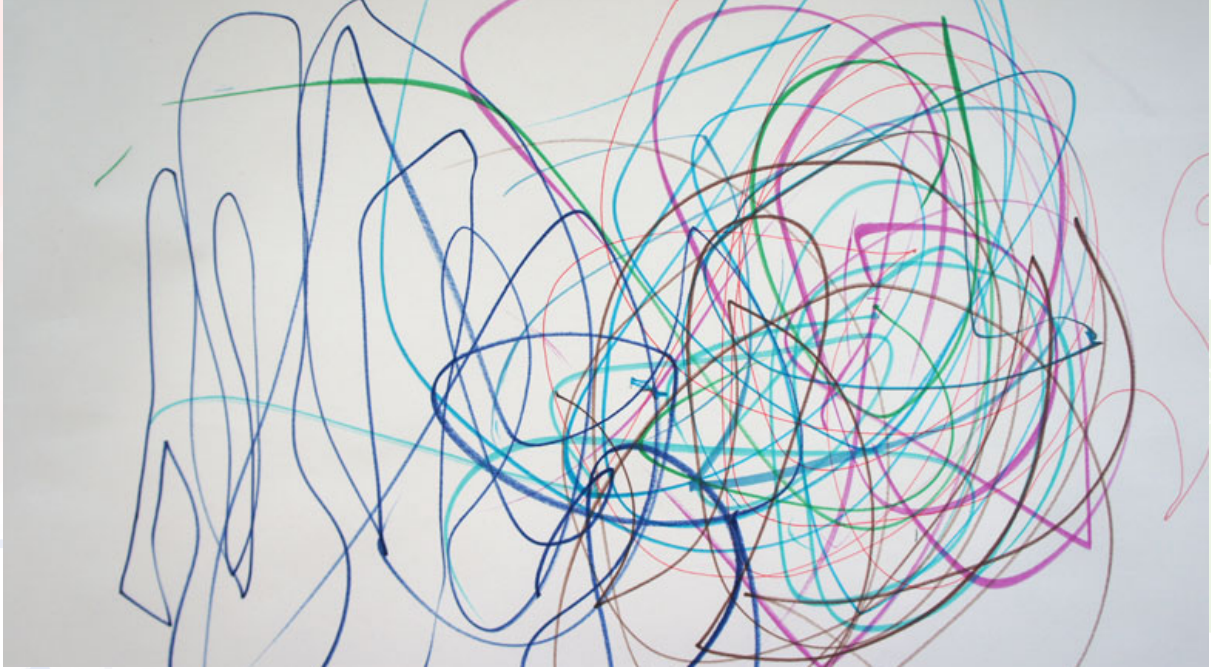

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Karalama Dönemi (2-4 yaş)

Resim 2: Karalama Döneminde Örnek Bir Çizim

Kalemin beyaz bir kâğıda bıraktığı iz (çizgiler), birçok çocuk için ilginç bir deneyimdir. İlk kez kalem kullanan çocuk kalemin bıraktığı bu "izler" sayesinde karalama dönemine başlamış olur. Bu dönem henüz el göz koordinasyonunun oluşmadığı, çizgilerin rastgele olduğu ve bir amaca yönelik olmayan bir dönemdir. Bu dönemde resimler daha çok oyun amaçlıdır. Kâğıt üzerinde gelişigüzel çizgiler, ilk olarak 10-12. aylarda, daha sağlıklı olarak ise 18. ay civarında kendini göstermeye başlar.

Bu dönem, çocuğun hem motor gelişimini hem de kendini ifade etme arzusunu yansıtmaları açısından çok önemlidir. Başlarda gelişigüzel olarak ortaya çıkan karalamalar, 1,5-4 yaş arasındaki dönemde, yetişkinlerin de anlayabileceği şekilde çizgilere döner. Bu süreçte oluşan ciddi gelişimi gözlemek mümkündür. Çizimler en başta kontrolsüz karalamalar şeklindedir. Bu, daha sonra kontrollü karalamalara dönüşür. Bu karalamaları bir objeyle benzeştiren çocuk, bunları isimlendirmeye başlar ki bu döneme "**isimlendirilen karalamalar**" denilebilir (Artut, 2007).

Karalama döneminde kâğıt üzerinde bırakılan izler birer resimden çok, çocuğun el hareketlerinin yansımasıdır. Çizdiği düz, dairesel, dalgalı çizgiler çocuğun kendi bedenini kontrol edebilme olanağını fark etmesini sağlamaktadır. Böylece çocuk, kendi hareketlerinin farkına varır, hareketlerini geliştirir ve onları değiştirebileceğini kavrar. Çizgilerin onun hareketlerine göre değiştiğini gören çocuk bundan zevk almaya başlayacaktır. Çocuğun çizgiler üzerindeki "hâkimiyeti" karalamanın en sevdiği uğraş olmasını sağlar ve uzun bir süre bu "oyun" devam eder.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Bu oyunun bir anlamı da çocuğun ilk kez kendi davranışları ile çevreyi etkileyebileceğini fark etmesidir. Başlangıçta omuzdan gelen zikzak ve dairesel hareketler zamanla yerlerini dirsek ve elden gelen hareketlere bırakır. Bu hareketlerin karşılığında, önceleri yukarıdan aşağıya yapılmış olan karalamalar, eğri zikzaklar, dairesel çizgilerle kalın bir yumak oluşturan karalama örnekleri ortaya çıkarmaktadır (Yavuzer, 1992).

Kellog (1969), 14 farklı ülkeden çocuk resimlerini toplamış ve üzerinde araştırmalar yapmıştır. Bir milyondan fazla çocuk resmini inceleyen Kellog, 2 yaş civarındaki çocukların resimlerinde 20 farklı karalama örneği (işaret) belirlemiştir. Çocuk resimlerindeki nokta, düz çizgi, dairesel çizgiler ayrı ayrı kas hareketlerini yansıtmaktadır. Bu hareketler görsel olarak kontrol edilmeyen hareketlerdir. Kellog'a göre, aynı yaştaki çocuklar aynı hareketleri yapabilmelidir (Shefchenko, 2014). Tek çizgi ya da çok çizgilerden oluşan bu karalama tekniklerinde temel ilke, göz kontrolü olsun ya da olmasın kendiliğinden yapılan bir hareketin ürünü olmalıdır (Yavuzer, 1992).

14 ay civarı: Bu dönemde organize olmayan, dalgayı andıran, yatay çizimler gözlemlenir. Çocuklara sorduğumuzda, bize karalama gibi gelen bu çizimler onlar için içerisinde birçok şey barındırabilir.

18 ay civarı: El, kol, kas gelişiminin ve kontrolünün arttığı bu dönemde, yatay çizgiler artık dairesel şekillere dönüşmeye başlar.

2 yaş dönemi: Bu dönemde el ve kol kaslarının gelişiminin yanında, bilek ve parmak kasları da kullanılmaya başlanır. Yatay-dikey çizgilerin yoğunlaştığı bu dönemde el göz koordinasyonunun da gelişmesiyle karalamalarda azalma gözlemlenir. Sadelik içeren, genellikle farklı anlamlar taşıyan (çocuğun adlandırmasına göre) çiçek, çeker, ağaç gibi çizimler sıklıkla tekrarlanır. Bununla beraber kocaman kafanın, ince bir vücudun olduğu ya da vücudun hiç çizilmediği "kocabaş" olarak adlandırılan basit insan çizimi de resmedilmeye başlanır.

3 yaş dönemi: Çocuk, giderek kaslarını kontrol altına almaya çalışarak kalemi doğru tutmaya başlar. 3 yaşın sonlarında karalamalar amaçsız ve denetimsiz olmaktan çıkar ve Kellogg'un "anamlı şekiller dönemi" dediği evrede bilinçli çizgilere dönüşmeye başlar. Dairesel çizgiler insan figürüne dönüşür. Bu, kesinlikle çocuğun kendisinin, yaşayarak deneyerek aşması gereken bir dönemdir. Çocukların bu dönemi bol bol çizerek, boyayarak özgürce çalışarak geçirmeleri gerekir.

Genellikle çocuklar 2 yaş civarında karalamaya başlayacaklardır. Bu karalama etkinlikleri 4 yaş civarına kadar devam edebilir. 4 yaşından daha büyük bir çocuğun hâlâ karalama tarzında resimler yapıyor olması, kendi yaşının altındaki dönemde bir etkinliği sürdürüyor olması anlamına gelmektedir.

Bu durum, çocuğun gelişim düzeyinde bir problemin olduğunu düşündürebilir.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Şema Öncesi Dönem (4-7 yaş)

Şema öncesi evrede görüşler büyük oranda öznelidir. Buradaki çizimler genellikle duygu ve hayallerin yansımasıdır. Çizimlerdeki vücut oranları ölçsüzdür. Çocuklar perspektif endişesi yaşamadan, sevdikleri renklerle resim yaparlar. Bu evrede insan, eşya ve hayvan figürlerinin tanımı gerçeğe oldukça yakın olup bunlara hareket verebilirler.

Resim 3: Şema Öncesi Dönem Resim Örneği

Karalama döneminden şema öncesi döneme geçerken ilk göze çarpan çalışmalar insan figürü olmaktadır. Bu girişimler başta çok basittir. 3 yaş civarında başlayan insan figürleri, içinde ayrıntı bulundurmeyen kocaman bir kafadan ibarettir. 3,5 yaşına doğru insan figüründe ayrıntılar oluşmaya başlar. Başı sembolize eden dairenin altına bacakları sembolize eden çizgiler eklenmeye başlanır. Bu dönemde çocuk artık çevrenin bir parçası olduğunun farkına varmıştır. Buna bağlı olarak çocuk, çevresindeki nesne ve diğer insanlarla özdeşim kurmaya başlar (Bkz. Resim 3: Şema öncesi resim örneği).

Çocuk bu dönemde, resim yapma, düşünme ve gerçek arasındaki ilişkileri keşfetmeye başlamıştır (Malchiodi, 2005). 4 yaşından itibaren çocuk, el ve parmaklarını rahatlıkla kullanabilmektedir. Bu becerisini kalem, makas ve fırça kullanımıyla ortaya koyabilmektedir. Bu dönemde çocuklar canlı, yaldızlı, renkli, ilgi çekici, sürprizli artistik gereçlere büyük ilgi duyarlar (Artut, 2007). Şema öncesi dönemde 4 yaş çocukları artık çöp adam evresine geçmişlerdir. Bu dönemde insan figürü en sevdikleri resim çalışmasıdır denilebilir.

Artık çocuklar tanımlanabilecek resimler çizme sürecine girerler. 5 yaş civarında evler, ağaçlar, insanlar daha belirginleşirken; 6'lı yaşlarda artık resimlerin konusu, kompozisyonu, sayfa üzerinde düzeni oluşmaya başlar. Bu dönemde çocuk resimleri hayallerle doludur. Renkler çok fazla ve farklı şekillerde kullanılabilir. Vücut oranları, onlar için önemli olan duruma göre gerçeğinden abartılı olarak büyük çizilebilir.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Çocuk ağacının pembe, bulutlarının mor olmasını istiyorsa bunu yapması kesinlikle engellenmemelidir. Özgürce çizim ve boyama, çocukların yaratıcılıklarının gelişiminde çok büyük önem taşır (Venger, 2011). Bu dönemde genelde insan figürleri önden çizilir, profil çizmeye geçiş gerçekleşmemiştir. Yaşı ilerledikçe çocuk, gördüğü objelerin resimlerini çizmeye çalışır. Bunları genelde herhangi bir kompozisyona oturtmadan, gelişigüzel bir biçimde ebat farklılıklarıyla çizer. Resimleriyle ilgili konuşmayı çok seven çocuklar, yaptıklarını uzun uzun anlatmaya heveslidirler. 5 yaşından itibaren çocuk, resme başlamadan önce neyin resmini yapacağını bilir.

6 yaş itibarıyla gerçekçi resimler oluşur, figürler sayfada bir araya gelmeye başlar. Annesinin karnındaki kardeşini çizen çocuk bizlere saklı gerçekleri gösteriyor olabilir. Tüm bunlar dikkatlice değerlendirilmelidir. 5-7 yaş çocukların resimlerinde saydamlık özelliği görünür. Çocuk bu resimlerde, bir objenin içinde veya arkasında olan, bakıldığında görünmesi mümkün olmayan eşyaları görüyormuş gibi çizebilir. Örneğin bir ev ve evin içinde insanları, eşyaları çizer (Yavuzer, 1993). Bir apartman resmi yapan çocuk, kendi evinin içini dışarıdan görülecek şekilde çizebilir veya arabanın içindeki, kapının arkasındaki vücutları da çizebilir.

Resim 4: İnsan Figürü

Çocuklar, 3-4-5 yaşlarında insan figürleri çizmeye başlarlar. İlk insan figürleri "kafadan bacak" resimlerdir (Bkz. Resim 4: İnsan figürü). Kafadan bacak resimlerde, daire şeklinde kafa ve direk kafadan çıkmış, çubuk şeklinde kollar ve bacaklar vardır. Yani daire hem kafa hem gövdedir. Dairenin içinde gözler, ağız ve bazen de burun vardır. Yaşla beraber insan resminin çizilişı de kademeli olarak gelişir.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

“Kafadan bacak” resmini takiben “şematik insan resmi” evresi başlar. Şematik evrede insan gövdesi, kollar, bacaklar gibi detaylar oluşur. Fakat her ne kadar tüm vücut parçaları olsa da parçalar birbirine yapıştırılmış “toplama veya set” görünümündedir. Vücudun bölümleri arasındaki birleşme yerleri belirgin ve parçalar “otonom”dur (Sechenov, 1996).

Bu dönemde daha çok insan figürleriyle uğraşan çocuklar, cinsiyet ayrımının oluşumu tam gerçekleşmediği için kadın-erkek figürlerini birbirine benzer şekilde resmedebilirler. Basit şekillerin bir kompozisyon olmaksızın çizildiği bu dönemde çocuklar, ağaç resmetmeyi de tercih ederler. Genellikle yuvarlak olarak çizilmiş ve iki paralel çizgiden oluşan, bir gövdesi olan bu ağaç resimleri, çocukların vazgeçemediği çizimlerdendir.

4–5 yaşlarında ise baş, gövde, kollar ve bacaklar yerinde çizilirken ayrıntılar da artar; cinsiyet belirlenir. Bu resimlerde az da olsa duygu ifadelerine, kompozisyona ve çevre süslemelerine rastlanır. 5–6 yaşlarında ise insan resmi bütünlüşir. Kollar, bacaklar, eller ve parmaklar çift boyutlu hale gelir; boyun ayırt edilir. Ayrıca özel ayrıntılara hareket de eklenir. 6’lı yaşlarda çocukların resimlerinde sanatsal gelişimlerin izleri görünmeye başlar.

Resimlerde gittikçe gerçek şemalar görölmeye başlar. Örneğin, bir insan figüründe genelde yuvarlak bir baş, saçlar, kollar ve bacaklar çizilir. Bu yaşlardaki çocukların resimlerinin birçoğunda gövdesi kahverengiye, yaprakları yeşile boyanmış bir ağaç, kâğıdın üst tarafında, genellikle köşelerde sarı renkte güneş ve sivri çatılı bir ev resmi vardır (Malchiodi, 2005). Renk kullanımında 5 yaşına kadar sarı, kırmızı ve mavi renklere ağırlık verirken yaş ilerledikçe daha parlak renkler kullanmaya ve kullanılan renklerin sayısı da artmaya başlar. Bu dönemde kullanılan renkle figür arasında bir bağlantının bulunma zorunluluğu yoktur. Çocuk kırmızı insan çizbildiği gibi, sarı rengi gökyüzü için de kullanabilir. Hangi renkleri seviyorsa o an hangilerini kullanmak istiyorsa onu kullanır.

Romanova ve Potemkina (1992), resimlerinde sıcak renkleri seçen çocukların genelde sevecen, sıcakkanlı kişiler olduklarını; soğuk renkleri seçen çocukların ise iddiacı, çekingen ve zor kontrol edilebilir çocuklar olduklarını ileri sürmüşlerdir. Gelişim açısından bakıldığında çocukların resimlerindeki renk seçimleri soğuk renklere sıcak renklere doğru gerçekleşmektedir.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Şematik Dönem (7-9 yaş)

Resim 5: Şematik Dönemde Çizilen Örnek Bir Resim

17

Şematik dönem yaklaşık 7'li yaşlarda başlar. Bu döneme sadeleştirme-basitleştirme dönemi de denilebilir. Şekil kavramının geliştiği bu dönemde çocuğun bir olayı ya da objeyi nasıl görüp değerlendirdiği ve ona yüklediği duygusal anlam şemanın oluşumunu belirler. Diğer bir ifadeyle, şekil kavramının geliştiği bu dönemde çocuğun, bir olayı ya da objeyi nasıl gördüğü, nasıl değerlendirdiği ve o olay ve objeye karşı nasıl bir duygusal anlam kattığına bağlı olarak kafasında o olay ve obje ile ilgili şema oluşur. Çocuğun zihninde oluşan bu şema resim olarak kâğıda aktarılır.

Bu dönem itibarıyla insan figürlerindeki ayrıntılar artmaktadır. Çocuk, insan çizimlerini yalnızca önden değil, profilden de çizmeye başlar. Artık kendine özgü bir bakış açısına sahip olmaya başlayan 8 yaş çocuğu, çizimlerinde nesnelere arası ilişkileri göstermeye başlar. Oranları daha doğru olarak çizilen bu resimler, görsel gerçekçilik dönemi olarak da nitelendirilebilir (Yavuzer, 1992).

Ayrıntı dönemi olarak adlandırabileceğimiz bu dönemde çocuklar, el ve parmaklara kadar ayrıntı çizmeye başlarlar. Buna kıyafetler hatta kıyafetlerin düğmeleri, süsleri de eklenebilir. Bu dönem daha çok geometrik izler (yuvarlak kafa, kare vücut vs.) taşır. Bu dönemde düşünce ve duyguların rahatça yansıtıldığını, çizimlere eklenen ağaç, yaprak gibi detayların artmasından ve ağız, el, kol gibi ayrıntıların oranlarındaki değişikliklerden anlayabiliriz.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Çocuklar kâğıdın alt kısmını zemin olarak kullanırlar. Perspektif oluşumuyla eşya çiziminde de artış gözlemlenir. Çocuklar bu dönem itibariyle resmi bir iletişim aracı olarak kullanmaya başlarlar (Muhina, 1981). Çocuk bu dönemde insan, ağaç ve araba figürünü birbiriyle ilişkilendirerek çizer. **Bu dönemin en önemli özelliklerinden biri çocuğun yer çizgisini kullanmaya başlamasıdır. Bu gelişme çocuğun kendisiyle çevresi arasındaki ilişkiyi anladığına işaret eder.** Bununla beraber yavaş yavaş kâğıdın üst kısmına gökyüzü çizgisi de çizilmeye başlanır. Bütün bu yer ve gökyüzü resimleri çocuğun kendisiyle yer ve gök arasındaki bağlantıyı kavrayacak zihinsel olgunlukta olduğunu gösterir. Bu dönemde ayrıca kuşbakışı resim çizimleri de ağırlıktadır (Stepanov, 2004).

Bu dönemde çocuk, resimlerinde yalnızca kendisiyle ilişkili durumları değil, başkalarının birbirleriyle olan mantıksal ilişkilerini de göstermeye başlar. Benmerkezcilik döneminin ortadan kalkmaya başlamasıyla daha objektif olarak kendisinin farkına varır. Kendisini dünyanın merkezi olarak görmez ve çevresindeki şeyleri daha çok fark eder. Çocukta meydana gelen bu değişiklik, çocuğun resimlerine de yansımaya başlar. Bu gelişmeler neticesinde özellikle hareketli ve aktif çocuklar, çizdikleri figürlere daha fazla hareket katmaya başlarlar.

8 yaştan sonra insan figürleri iyice belirginleşmeye başlar. Ergenlik dönemine doğru ise kafa, gövde, kol ve bacaklar birbirine düzgünce bağlanmıştır. Bir önceki evrede olan parçalar arasındaki kopukluklar kaybolmuş, insan figürü gerçeğine uygun hale gelmiştir. Vücudun parçaları arasındaki orantı da birbirine uygun haldedir.

Golomb (1987) çalışmasında 3-14 yaş arası çocukların resimlerini incelemiştir. Araştırmanın sonucuna göre çocuklar 9 yaş civarında, çizilen nesnelere bir kompozisyon oluşturma ve anlam bütünlüğü sağlama yeterliliğine ulaşmaktadırlar (Kındap, 2005). Bu dönemin en önemli özelliklerinden biri artık "yer çizgisinin" kullanılmaya başlanmasıdır.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Gerçekçilik Dönemi (9-12 yaş)

Resim 6: Gerçekçilik Döneminde Çizilen Örnek Bir Resim

Bu yaşlardaki çocuk toplumun bir üyesi olduğundan haberdardır, çocuk bedensel ve psikolojik gelişim açısından kritik bir dönemdedir. Dönemin en önemli özelliği realizmin gözle görülür şekilde artmasıdır.

Kız, erkek; genç, yaşlı çizimleri; cinsiyet ayrımı, taban ve ufuk çizgileri netleşir. Renk uyumu, estetik kaygı kendini gösterir. Önceki yaş dönemlerine göre çocuğun çizgilerinin daha ayrıntılı ve gerçeğe yakın olduğu söylenebilir. Ergenlik öncesi dönemi içeren bu yaşlarda çocuklar resimlerini göstermeyi ve resimleriyle ilgili açıklama yapmayı sevmeyebilirler. Eskiye nazaran özgür çizimler ortadan kalkmaya başlar ve normlara uyma kaygısıyla bol ayrıntılı resimler çizerler. Figürlerle objeler arası ilişkiler kurallara uymaya başlarken perspektif tam olarak oturmaya başlamıştır (Stepanov, 2004).

Konu seçiminde cinsiyet farklılıkları oluşur. Önceki dönemlerde hem kız hem erkek çocukları benzer resimler çizmeyi tercih ederken bu dönemde erkek çocukları daha çok araba, uçak, savaş sahneleri gibi resimler çizer. Kız çocukları daha çok çiçekler, bebekler, giysilerini ayrıntılandıkları kadın figürleri, bahçeler çizme eğilimindedirler.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Görünürde Doğalcılık Dönemi (12-14 yaş)

Resim 7: Görünürde Doğalcılık Döneminde Çizilen Bir Resim Örneği

Bu dönem ergenlikle örtüşmektedir, dolayısıyla cinsel öğelerin resimlerde büyük ölçüde belirginleştiği söylenebilir. Oranlarda boyut kadar derinlik de sağlıklı bir şekilde verilmeye başlanır. Renkleri doğru şekilde kullanma söz konusudur. Nesnelere orantılı ve perspektiflidir. Zihinsel gelişimde aksaklıklar olduğunda veya ruhsal problemler söz konusu olduğunda çizilen resimlerin de yaş dönemlerine uygun olmadıkları gözlenmektedir.

Ergenliğin başlangıcına rastlayan bu dönemde çocukların giderek doğal çevrelerinden daha çok haberdar oldukları dikkat çeker. Çocuk ya da ergen bu dönemde yakın çevresinde gördüğü objelerin oranlarını, boyutlarını, derinliklerini çizgilere yansıtmaya başlarlar. Bu evrede insan figürü büyük bir ayrıntıyla çizilmektedir. Cinsiyet kimlikleri, özellikleri de ayrıntılı olarak resimlerde fark edilmeye başlar. Renkler de artık gerçeklere uygun bir şekilde kullanılmaktadır (Yavuzer, 1992). Bu dönemde insan figürleri gerçeğe yakındır. Derinlik verilmiştir. Nesnelere orantılı ve perspektiflidir.

Özetle, tüm bu evreler oldukça net bir şekilde ve birbirlerini art arda takip eder. Bu evrelerin yaşla olan doğrudan ilişkisi de resimleri yaşa göre değerlendirebilme olanağı vermektedir. Bu evrelerden yola çıkarak çizilen resmin hangi yaş grubuna ait olabileceği tahmin edilebilmektedir. Ayrıca bu evreler sayesinde çizilen resmin çocuğun yaşına uygun olup olmadığı belirlenebilmektedir.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

ÇOCUK RESİMLERİ ANALİZİNDE TEMEL İLKELER

Çocuk resimleri sadece psikologların dikkatini çekmez. Eğitimciler, sosyal çalışmacılar, çocuk doktorları, psikiyatristler ve bazen de anne-babalar çocukların resimleri ile ilgilenirler. Resim testlerinin yaygınlaşması ve hemen hemen her yerde ulaşılabilir olması, çocuk resimlerini “analiz” eden uzman olmayan kişilerin artmasına da sebep olmaktadır. Çocuk resimlerine bakarak çocuğun duygu durumu, iletişim becerileri, iç çatışmaları, aile problemleri ve hatta zekâ durumu hakkında bilgiler veren birçok kaynak bulmak mümkündür.

Bu kadar bilgi karmaşası arasında doğru bilgilere ulaşmak da zorlaşmaktadır. Bu bölümde resim analizi konusunda çalışmalar yürütmüş uzman araştırmacıların çalışmalarından yola çıkarak, resim analizinde dikkat edilecek noktalara değinilmiştir. Bu ortak görüşlere göre çocuk resimleri aşağıdaki özellikler kapsamında değerlendirilmelidir.

Renk Seçimi

Çocuk resimleri değerlendirilirken ilk önce renklere dikkat edilmesi gerektiği kabul edilir. Pek çok araştırmacı renklerin duygu durumlarının yansıması olduğunu ileri sürer. İnsanların ruhsal durumları ile renk seçimi arasında doğrudan bir bağ olduğunu ileri süren pek çok tez vardır.

21

Renkler elbette ki önemlidir; ama çocuk söz konusu olunca dikkat edilmesi gereken başka bir detay da **“çocuk hep siyah renklerle resim yapmış demek ki depresyon geçiyor veya kırmızıyı çok kullanmış demek ki çok saldırgan” gibi bir yargıya hemen varmamak gerektiğidir.**

“Çocuk, resim yaptığı sırada renkli kalemlerden yeterince var mı? Çocuk, istediği renge kolayca ulaşabiliyor mu? Ne sıklıkta aynı rengi tercih etmektedir? Seçeneği olduğu halde her zaman ağırlıklı olarak aynı rengi seçiyor mu yoksa mecbur kaldığında mı seçiyor? Sık sık tercih ettiği rengi başka hangi renkle birleştiriyor?” gibi sorulara cevap aranmalıdır.

Çoğu kez anaokullarında özellikle grup halinde resimler yapılırken çocuklar kalemleri ortak kullanırlar. Bu durumda bulutların siyah, gökyüzünün kırmızı olma ihtimali yüksektir (Stepanov, 2004). Eğer çocuk aile resmi çizmişse, ailedeki bireylerden hangisinin hangi renge boyandığına bakılmalıdır. Ailedeki herhangi birinin her zaman aynı renge boyanıp boyanmadığına dikkat edilmelidir. Eğer aynı obje her seferinde aynı renge boyanıyorsa bu durum araştırılmalıdır. Aynı çocuk tarafından farklı zamanlarda çizilen resimler karşılaştırılmalıdır. Farklı zamanlarda çizilen resimler arasında göze çaracak önemli bir değişiklik olup olmadığına bakılmalıdır.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Venger'in (2011) araştırma sonuçlarına göre, genellikle koyu kahverengi, siyah ve gri renklerinin kullanılması depresif durumun belirtisidir. Kırmızı rengin fazla kullanılması ise bulunduğu ortam içinde geçici kaygının ve duygusal gerilimin olduğuna işaret eder. Eğer kırmızı renk her zaman tercih ediliyorsa nörotik durum veya ruhsal çatışma söz konusudur. Kırmızı renk diğer koyu renk tonlarıyla ve sıkça kullanıyorsa da depresyon söz konusudur.

Lacivert ve mor renklerin çokluğu düşük morale veya aşırı duyarlılığa işaret eder. Mat renklerin çoğunluğu ise yine kaygı ve hassasiyet olarak yorumlanır. Tüm renk seçenekleri olduğu halde çocuk hepsinden faydalanmak yerine sadece iki üç rengi kullanıyorsa pasiflik, yorgunluk, halsizlik hatta depresyon söz konusu olabilir.

Çizgilere Göre Değerlendirme

“Kalem ne kadar bastırarak çiziyor? Çizgiler nasıl?” gibi sorulara cevap aranmalıdır. Eğer çizgiler ince, silik ve belirsizse çekingenlik, pasiflik, zihinsel yorgunluk veya ince motor problemlerine işaret eder.

Çocuk silgiyi çok sık kullanıyorsa öz güven problemi, yüksek kaygı düzeyi ve duygusal dalgalanmalar yaşıyor olabilir. Çocuk resim yaparken önce kesik kesik çizerek alt yapı oluşturduktan sonra üstünden daha kalın bir şekilde çiziyorsa kaygısını kontrol etmek istiyordur.

Resmin ana hatları kalın ve belirgin çizilmişse ve kâğıda iz bırakmışsa duygusal gerilim ve dürtüsellik söz konusudur. Eğer çizilen yer, kalem baskısından dolayı yırtıldıysa çatışma, saldırganlık veya hiperaktivite olabilir.

Resimlerin Boyutu

Çizilen insan veya hayvan resmi aşırı büyük, tüm sayfayı kaplıyor hatta sayfadan taşıyorsa endişe veya stres belirtisi olabilir. Dürtü kontrol problemi ve hiperaktivite durumunda da büyük resimler çizilebilir. Çizilen resim küçükse, sayfanın sadece bir köşesindeyse çocuğun öz güvenin düşük olduğu söylenebilir. Aynı çocuğun resimleri boyut açısından değişken ise duygusal dalgalanmalar yaşıyor olabilir.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Resmin Kâğıt Üzerindeki Yerleşimi

Kâğıdın nasıl kullanıldığı, nereye neyin veya kimin resminin nasıl çizildiği, çizilen resmin çevresinin durumu; yukarıda, aşağıda, sağda, solda oluşu resmin sayfadaki yeri ile alakalıdır. Tüm bunlar zihinde oluşan imgenin harekete dönüşmesinde kâğıdın etkisinin göstergesidir. Kâğıda çizilen simgenin (resmin) arkasıyla solundaki alan geçmiş dönemi ve hareketsizliği sembolize eder. Bu alan aktif değildir. Zihinsel boyutla fiziksel boyut arasında aktif bir iletişim yoktur. Yani düşünce ve o düşünceyi gerçeğe dönüştürecek hareket arasında bağlantısızlık vardır. Örneğin; objenin sol ve arka kısmı, geçmiş, unutulmuşluğu veya özlemi veya önemsizliği ifade edebilir.

Sağ taraf, çizilen resmin önü ve üst tarafı ise gelecekle alakalıdır ve etkindir. Bu aralar zihni meşgul eden düşünceler, gündemdeki konular, aktif bir ilişkinin olması gibi durumları ifade edebilir.

Resmin solu ile alt tarafı olumsuzluk ve depresif duyguların alanıdır. Bu alan ayrıca güvensizlik ve pasifliği de temsil eder. Sağ taraf ise (baskın olan sağ ele uygun olarak) olumlu duyguların alanıdır. Sağ tarafta aktiflik, netlik ve somutluk etkindir (Venger, 2011). Çocukların sol veya sağ elini baskın kullanması yani beynin baskın tarafına göre değişiklik gösterebileceği söylenebilir.

Resmin ne kadar ayrıntılı çizildiğine dikkat etmek gerekir. Resim ne kadar detaylandırılmış? Eğer ayrıntılar çoksa çocuğun hayal gücü ve yaratıcılığı gelişmiştir. Yalnız bu ayrıntıların ne türden ayrıntı olduklarına da dikkat etmek gerekir. Eğer çizilen ayrıntı tek tip ve sayıca çoksa, örneğin; çocuk, çizdiği askerin üniformasına üşenmeden 39 tane düğme çizdiyse veya çizdiği balık resmine 154 tane pul çizdiyse kaygı, inatçılık veya mükemmeliyetçilik söz konusudur.

Çocuğun Resim Çizim Temposu

Eğer bir çocuk resmi acele etmeden özenle çiziyorsa onun mizacı öyle olabilir. Yavaş ama isteksiz ve cansız çiziyorsa pasifliğin, tükenmişliğin ve depresif bir durumun belirtisidir. Çocuk resmi aceleyle hızlı çiziyorsa, resim dağınık ve özensizse hiperaktivite söz konusudur ya da çocuk resim çizmeye isteksizdir, bir an önce çizip kurtulmak istiyordur. Çocuk, resim çizerken bir yandan da çizdiği resmi anlatıyorsa olumlu ve heveslidir. Bu çocuk psikolojik olarak da iyi durumda olarak değerlendirilebilir.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Eğer çocuk devamlı “oldu mu, doğru mu” diye onay alıyorsa mükemmeliyetçi biridir veya öz güveni düşüktür. Hata yapmaktan korkan, risk alamayan biri de olabilir. Eğer çocuk resim çizmeye hevesli değilse ve devamlı “sıkıldım, bıktım” gibi sözler söylüyorsa, oflayıp püflüyorsa; olumsuz tutumlu, zorluklardan kaçan, sorumluluk almak istemeyen, iletişimde beceriksiz bir kişilik söz konusudur (Semenova ve Semenova, 1996).

Ancak tüm bunlar hakkında bir yargıya varmadan önce bu belirtilerin sürekliliğine bakılmalıdır. Tek bir belirtiden yola çıkarak çocuk hakkında yargıya varmak yanlıştır. Kaygı, depresyon belirtileri birkaç farklı ögede, resimde görülse de karar vermek için başka yönlerin de araştırılması gerekmektedir.

Resimlerde genel izlenim ve öykü çok önemlidir. Resme bakıldığında, bakan kişide ne tür bir izlenim bırakmaktadır? Herkesin kendine göre farklı bakış açısı olduğunu unutmamalıyız. Aynı resim birine göre problemlili başka biri için de gayet sıradan veya normal olabilir.

Ama bazı resimler vardır ki kim bakarsa baksın onda mutlaka aynı izlenimi uyandırır. Kan resmi, şiddet resmi, saldırganlık resmi çocuğun yaşına uygun olmayan bir biçimde çizilmiş ise hemen herkesin dikkatini çekecektir. Kesik organlar, şekil ve oranlardaki abartılı farklılıklar yine dikkat çeken unsurlardandır. Hem Venger'e hem de Di Leo'ya göre, bu tür belirtiler bir problemin olduğuna işarettir. Böyle bir durum söz konusu olduğunda durumun daha kapsamlı araştırılması ve incelenmesi gerekir. Daha detaylı araştırmak için geliştirilmiş projektif testler vardır.

Bilimsel olarak geliştirilmiş bu resim testleri sayesinde çocuğun durumu daha da netleşecektir. Ayrıca çocuk resimleri yorumlanırken uzmanların dikkat etmeleri gereken bazı ilkeler de aşağıdaki gibidir:

1. Resmin çocuğun gelişim düzeyine ve zekâ seviyesine uygunluğuna bakılmalı,
2. Çocuk resimlerini analiz eden uzman resmin sadece yaşa uygunluğunu değil bazı özellikli (spesifik) belirtilerini de fark edebilmeli,
3. Okul öncesi dönemdeki çocuklara resim yaptırma aşamasında aşırı kuralcı olmamaya dikkat edilmeli; resim çizme işi oyun havasında olmalı ve kıyaslama, puanlama gibi çocuğu kaygılandırarak durumlara dikkat edilmeli,
4. Özel tanı koyma durumlarında (bireysel, kritik kararlar alınırken) resim analizi destek amaçlı kullanılmalı, tek bir resme bakarak kritik kararlar alınmamalı,
5. Her zaman aynı materyalleri kullanmaya dikkat etmeli; örneğin A4 formatı kâğıt, uygun kalem ve silgi çeşitleri gibi,
6. Çocuğun resim çizme aşamasındaki hal ve hareketleri dikkatlice ve fark ettirmeden gözlenmeli ve önemli ipuçları not alınmalı. Örneğin; çocuğun davranışlarındaki özellikler, resim çizme yöntemi, silgi kullanışı, sayfa kullanışı, çocuğun sözel iletişimi gibi,
7. Çocuğun kendi bedensel gelişimine yönelik zihinsel şema oluşturma düzeyinin çizdiği insan figürü ile doğrudan alakalı olduğu bilinmeli,
8. Çocuğun görsel algı durumu hakkında ön bilgiye sahip olunmalı,

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

9. Resmin, çocuğun sanatsal yeteneğini gösterdiği gibi bazı patolojik süreçleri de gösterdiği unutulmamalı,
10. Resim hiçbir zaman tanı koyma amacıyla tek başına kullanılmamalı,
11. Resim yoluyla elde edilen bilgiler, başka testlerin sonuçları, anne-baba ile görüşme gibi diğer yollarla alınan bilgilerle karşılaştırılmalı ve desteklenmeli,
12. Değerlendirme sırasında resimdeki belirtileri abartmanın, belirtileri görememekten daha fazla hataya yol açacağı bilinmelidir (Shvansara, 1978).

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

PSİKOSOSYAL DEĞERLENDİRMEDE KULLANILAN RESİM TESTLERİ ÖRNEKLERİ

Çocuk ve yetişkinler için geliştirilmiş birçok resim testi mevcuttur. Bu testlerin hangi amaçla kullanılacağı ise uzmanın yetişkin ve çocuk hakkında ne gibi bilgileri almak isteyeceği ile ilgilidir. Resim testleri uygulanırken bireyin etrafında resmi anımsatacak uyaranların olmamasına dikkat edilmelidir. Örneğin, uzman ev resmi çizdirecekse etrafta ev resmi; insan resmi çizdirecekse etrafta insan resmi olmamalıdır.

Aşağıda bireyi değerlendirmede sıkça kullanılan bazı resim testlerine örnekler verilmiştir.

Bir İnsan Çiz Testi

Standartlaştırılmış ilk resim testini Amerikalı Uzman Goodenough 1926 yılında geliştirmiştir. **Amerikalı Uzman Harris tarafından güncellenen bu test, "Harris-Goodenough Bir İnsan Çiz Testi"dir. Bu testin amacı bireylerin zihinsel gelişimlerini ölçmektir.** Zihin ölçüsü olarak resim çizme yaklaşımı "Kavram Geliştirme" sürecine dayanmaktadır (Özgüven, 2011). Harris-Goodenough Bir İnsan Çiz Testi, Türkiye'de ilk olarak Uçman (1971) tarafından okul öncesi çocuklar üzerinde kullanılmıştır. Daha sonra Kağıtçıbaşı (1979) tarafından uygulanmıştır. Önen tarafından 1988'de puanlama bölümü çevrilmiştir. 1995'te ise Özgüven tarafından Harris'in geliştirdiği formla ilgili temel kavramları, uygulama ve puanlama ilkelerini, ham puanları standart puana çevirme yöntemlerini kapsayan "Harris-Goodenough Bir İnsan Çiz Testi El Kitabı" hazırlanmıştır (Özgüven, 2011). Özgüven'e göre, kavram geliştirme süreci bireyin gelişim sürecine paralel olarak, çevrenin ve çevredeki objelerin algılanması, objelerin tanınması ve zihinde bu objelerin, şemaların oluşması, diğer objelerden soyutlanması, objelerin temel özelliklerine göre sınıflandırılması ve genellemesi gibi süreçlerin tümünü kapsamaktadır. **Bir İnsan Çiz Testi, çocuğun zihinsel gelişimi hakkında bilgi verdiği gibi çocuğun ruhsal durumu hakkında değerlendirme yapmaya da imkân sağlar. Bu testi uygulayarak çocuğun, korkuları, kaygıları, benlik gelişimi, saldırganlık düzeyi, sosyal ve ruhsal gelişimi gibi pek çok konuda önemli ipuçları edinmek mümkündür.**

Goodenough dışında, Rus bilim adamı Venger'in "Psikolojik Resim Testleri" (2011) adlı çalışması ve John Di Leo'nun "Çocuk Resmi" (1983) adlı çalışmasıyla da çocuk resimleri araştırılmıştır. Hem Goodenough ve Venger hem de Di Leo çocuk resmini değerlendirirken resim hakkındaki genel izlenimi önemsemişlerdir. Resimdeki insanın yüz ifadesinin önemi üzerinde durmuşlardır. Resimdeki yüz, çocuğun duygu durumunu birebir yansıtır. Resimdeki yüz neşeli ve mutluydu çocuk da mutludur. Resimdeki yüz üzgünse çocuk da üzgündür. Yüz şaşkınsa güvensizlik ve kaygı söz konusudur. Resimdeki yüz farklı yöne bakıyorsa veya görünmüyorsa içe kapanıklık, kaçınma düşünölmelidir. Yüz kızgınsa saldırganlık, nahoşluk, memnuniyetsizlik vardır. Eğer yüz itici veya tiksindirici (iğrenç) ise karşı gelme eğilimi, asosyallik akla gelmelidir. Resimdeki insanın duruşu da önemlidir. Ergenler çoğunlukla arkadan veya yandan görünömlü (profil) insanları çezebilirler. Pasif ve içine kapanık bir çocuk, yatan bir insan

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

resmini çizebilir. Aktif, girişken ve yaratıcı çocuklarsa koşan veya bir şeylerle uğraşan insan resimleri çizebilirler. Çocuk eğer insan çizerken örümcek adam gibi özel bir karakter resmi çizmişse çoğunlukla gösterişi seven, farklı olmak isteyen biridir. Cumhurbaşkanı, başbakan gibi üst düzey kişilerin resmi çizmişse beklentileri, talepleri yüksek olan iddialı biridir. Maddiyatla ilgili resimler çizmişse örneğin; çok zengin veya fakir birini çizmişse kendi maddi durumu hakkında olumsuzluklar, memnuniyetsizlikler olduğu düşünülebilir. Asker veya silahlı birilerini çizmişse saldırganlık eğiliminden söz edilebilir. Çocuk palyaço resmi çizmişse benlik algısı düşük, kendinden memnun olmayan biri olabilir. Filmlerdeki veya çizgi filmlerdeki kötü, zararlı kahramanların resmi çizmişse ya da uyuşturucu bağımlısı, alkolik birilerini çizmişse asosyallik veya anti-sosyallik söz konusudur. Bu tür çocukların da saldırgan, suça eğilimli olma ihtimali yüksektir. Robot, uzaylı gibi resimleri daha çok yalnız ve benmerkezci çocuklar çizerler.

Uygulama ve Yorumlama

3-15 yaş arasındaki çocuklara uygulanır. Bireysel uygulamalar sırasında çocuklara “Bir insan resmi çizmeni istiyorum. Yapabileceğinin en iyisi olsun ve bütün bir insan çiz.” yönergelerinin verilmesi yeterlidir.

Çocuk “Ne yapacağım, kız mı erkek mi; çocuk mu, büyük mü?” diye sorabilir. Bu durumda “Ben sadece insan çizmeni istedim, ne yapacağına sen karar ver.” denilmelidir. Çocuk çizmekte zorlanırsa ya da çizemeyeceğini söylerse “Denersen yapabilirsin, en iyi bildiğin yerden başlayabilirsin.” şeklinde nötr bir destek verilmelidir. Evet ya da hayır sözcükleri ile yanıt verilmemelidir. Resim bittiğinde, “Bana resmine ilişkin bir şeyler söyler misin?” sorusu yöneltilmelidir. Ancak tüm bu yönergeler sırasında yönlendirici, fikrini dayatıcı bir tutum ortaya konmamalıdır. Resimle ilgili açıklamalar hemen kaydedilmelidir. Belirsiz kalmış bir figürü “Bu nedir?” diyerek çocuğa açıklama fırsatı verilebilir. Resim çizdirilirken çocuğun etrafında resimli kitap ya da resimler bulunmamalıdır. Renkli kalem yerine siyah kurşun kalem verilmelidir. Çocuğun, resim yaparken çizmeye hangi bölgeden başladığı, ne kadar silgi kullandığı, kimi çizerken veya vücudun hangi bölümünü çizerken düzeltmeler yaptığı, çizerken ne tür sorular sorduğu takip edilmeli ve not alınmalıdır.

Aile Resmi Testi

Maurice Porot tarafından geliştirilen ve psikanalitik verilere dayanan projektif bir resim testidir. Temel amaç, çocuğun ailesiyle olan çatışmalarını açığa çıkarmaktır. Test için gerekli olan malzemeler; kâğıt, kalem, silgi ve boya kalemleridir. Psikolojik değerlendirme amaçlı “Aile Resmi Çiz” testinin çok farklı versiyonları uzun zamandır kullanılmaktadır. “Benim Ailem”, “Hayvanlar Ailesi” ve “Masal Kahramanları Ailesi” bunlardan bazılarıdır. Test uygulanırken değerlendirilmek istenilen alana veya ayrıntılara yönelik farklı yönergeler verilebilir. Genel olarak yönerge şu şekildedir: “Bana aile resmi çizmeni istiyorum, nasıl istiyorsan öyle çiz.” Test uygulayan uzmanın ilgilendiği konulara bağlı olarak yönerge değişebilmektedir.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Örneğin, "Kendi ailenin resmini çiz.", "Bana bir aile resmi çiz ama ailedeki her birey bir şeyler yapıyor olsun." veya "Bana ailenin resmini çiz ama ailedeki her birey farklı hayvan kılığında olsun." gibi yönergeler verilebilir. Bu tür yönergeler bireylerdeki hayal gücünü ve aile bireyleriyle ilgili çağrışımlarını etkilemektedir. Bu şekilde "resim çizen bireyin" zihnindeki aile bireylerini algılama biçimini resme aktarması beklenmektedir.

Bireyler, çizdikleri resimlerde çoğunlukla bilinçaltındaki aile ve aile bireyleri ile (resmi çizilen veya çizilmeyen) alakalı kaygılarını, korkularını ve ailesi hakkındaki genel düşüncelerini yansıtmaktadır (Semenova & Semenova, 1996).

Uygulama

4 yaş ve üstü çocuklara uygulanabilir. Çocuğa A4 formatında bir kâğıt ve renkli kalem takımı verilir. Kurşun kalem, tükenmez kalem ve silgi verilmemesi tercih edilir. Ortamın resim yapmak için uygun olması önemlidir. Çocuktan ailesinin resmini çizmesi istenilir (Bana ailenin resmini çizer misin?). Sonradan ailede kimlerin olduğu hakkında bir hatırlatma yapılmamalıdır. Çocuk, nasıl istiyorsa öyle çizmelidir. Eğer çocuk kimi çizeceğini sorarsa "Ailenin resmini çiz." diye tekrarlanır; çocuğa kimin veya neyin resmini çizeceği konusunda tamamen özgür olduğu bilgisi verilmelidir.

Resim çizmeye geçmeden önce, çocuğun o anki psikolojik durumu gözden geçirilmelidir. Kavga, çatışma gibi olumsuzlukların yaşanmadığı bir zaman belirlenmelidir. Aksi takdirde sonuç, çocuğun o anki psikolojik durumuna göre olacaktır.

- Çocuk resim çizerken çok yakından izlenmemelidir. Belli etmeden çizdiği resimleri, resimleri çizerken oluşan tutumlarını takip ederek önemli görülen bilgiler not edilmelidir.
- Çocuk resim çizerken ona "Babanı çizmeyi unuttun.", "Kulakları, kolları çiz" gibi hatırlatmalar yapılmamalıdır.
- Çocuğun yanında sonuçlar hakkında yorum yapılmamalı, resim eleştirilmemelidir.
- Daha net ve doğru sonuçlar alabilmek için test farklı günlerde 3-4 kez tekrarlanmalı ve her seferinde tekrarlanan detaylar önemsenmelidir.
- Test uygulayan bireyin olumlu tutumu çok önemlidir.

Uygulayıcı, duygularını kontrol etmeli ve objektif olmalıdır. Zaman kısıtlanmaz, çocuğa dilediği gibi çalışma özgürlüğü tanınır ancak tüm test süresince çocuk dikkatle gözlemlenir. Aileyi oluşturan bireylerin kâğıda dökülüş sırası belirlenir. Çizim anında resme ve resimdeki kişilere ilişkin söylediği sözler, mırıldanmalar, anlamlı davranışlar kendisine fark ettirilmeden not alınır. Çizimin bitiminde kâğıtta yer alan kişilerin adlandırılması istenir. Resim bittikten sonra resmi netleştirmek için çocuğa: "Bu kim?", "Ne yapıyor?", "Moralî nasıl?" gibi sorular sorulmalı ve verilen cevaplar not edilmelidir.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Yorumlama

Testin yorumlanması fazla karmaşık değildir. Ancak tüm projektif testlerde olduğu gibi yorumcu objektif görüş sahibi olmalıdır. Elde edilen sonuçlar tekrar tekrar gözden geçirilmeli, kesin bir yargıya varmadan önce genel bir değerlendirme yapılmalıdır. Çocuk resimlerinde hiçbir şey tesadüfi değildir. Çocuklar, kendi iç dünyalarını resmederler; duygularını, sevinçlerini, üzüntülerini, kaygı ve korkularını resim yoluyla kâğıda aktarırlar. Çocukların çizdikleri aile resimleri değerlendirilirken, diğer resim testlerinde de olan bazı özelliklere dikkat edilir. Örneğin; ilk izlenim, yaşına uygunluk, sayfa kullanımı, çizilen bireylerin boyutları, sayfa düzeni, bireyler arasındaki mesafeler gibi.

Aile resmi değerlendirilirken özetle aşağıdaki sıralama takip edilebilir:

1. **Resmin yaşa uygunluğu (Resim çocuğun yaşına uygun mu?).**
2. **İlk izlenim. (Duygusal özellikleri, ilk bakışta uyandırdığı hisler, olumlu olup olmaması)**
3. **Çizgiler. (Çizgiler nasıl? Kalın, zayıf, kesik kesik vs.: İnce çizgiler güvensizlik ve çekingenlik işaretidir, kalın çizgiler manik yapıdakilerdir.)**
4. **Resimdeki detaylar. (İnsan figürü detayları Bir İnsan Çiz Testi ile aynı anlamları taşımaktadır. Resme eklenmiş nesnelere neler? Ev, kuş, kedi, güneş vs.: Balon ve ağaç neşenin, kayık kardeş kıskançlığının, lamba sıcaklığın, kuş mutluluğun sembolü şeklinde ifade edilebilir.)**
5. **Aile ile ilgili özellikler. (Tüm aile üyeleri var mı? Kim önce kim en sonra çizildi? Kim kimin yanına çizildi: Çocuklar ailede en çok değer verdikleri ve saygı duydukları kişiyi sayfanın soluna çizerek. Özenli boyanmış kişiler sevdiği, özensiz boyanmış kişiler çatışma yaşadıkları kişiler şeklinde yorumlanabilir.)**

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

NELER ÖĞRENDİK?

Çocuk resimlerini değerlendirmek için, çocukların zihinsel düzeyine göre karar vermek gerekmektedir. Çocuk, resim ve çizim etkinlikleriyle kendisine has görsel düşünceyi ortaya koyarken bir anlamda da diğer insanların kendisini tanımaya olanak sağlamaktadır. Resim etkinliği, bir çocuğu tanıma aşamasından değerlendirme aşamasına kadar tüm eğitim-öğretim faaliyetlerinde kullanılabilir. Resim, çocuğu tanımak, onun iç dünyası ve yakın çevresiyle olan ilişkileri hakkında bilgi edinmek için önemli bir araçtır. Bu resim etkinliklerini değerlendirirken yapılan çizimlerdeki obje ve figürlerin anlamsal karşılığını öğrenmek ve anlamak sağlıklı bir değerlendirme açısından gereklidir. Bu bakımdan, bu modülde kullanılan tekniklerin neler olduğu ve bu tekniklerdeki figürlerin ne anlama geldiği anlatılmaya çalışılmıştır.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

SORULAR

1. İyi bir resim analizi yapabilmek için uzmanın aşağıdakilerden hangisine ihtiyaçı **yoktur**?
 - a) Geliştirilmiş standart projektif resim testleri hakkında bilgi sahibi olmak
 - b) Resmin gizemli dnyasını anlayabilmek için tüm olanakları kullanmak
 - c) Uzmanın iyi bir resim yeteneğinin olması
 - d) Resim değerlendirme sırasında karşılaşılan tüm çelişkileri değerlendirmek ve tüm yeniliklere ve öğrenmeye açık olmak
2. "Ev, Ağaç ve İnsan Çiz" testini geliştiren uzman aşağıdakilerden hangisidir?
 - a) John Buck
 - b) Goodenough
 - c) Machover
 - d) Di Leo
3. Sağlıklı bir bireyin çizdiği resimlerin özelliklerine göre aşağıdakilerin hangisi **yanlıştır**?
 - a) Tüm gerekli detaylar bulunmaktadır.
 - b) Tüm bu detaylar orantılıdır ve doğru yerleştirilmiştir.
 - c) Sayfa kullanımında organizasyon ve düzen vardır.
 - d) Resimler çok büyük veya çok küçüktür.
4. "Bir İnsan Çiz" testini geliştiren uzman aşağıdakilerden hangisidir?
 - a) Venger
 - b) Goodenough
 - c) Machover
 - d) Di Leo
5. Sechenov'a göre, bireyin tüm psikolojik özellikleri çizdiği resme yansımaktadır. "Yönergelere uyulmuş ve resim tamamlanmıştır. Resimdeki objeler arasında bir bütünlük söz konusudur ve birbirlerini tamamlar vaziyettedirler. Tüm objelerin gerekli öğeleri eksiksiz çizilmiştir. Resim genelinde bir düzen vardır."

Bu ifade resim çizen bireyin hangi özelliği hakkındadır?

- a) Pozitif ilişki
- b) İyi organize edilmiş ve istikrarlı olma
- c) Uygun cinsiyet farkı
- d) Açıklık

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

6. Resim çizen bireyin iletişime açık olma durumu aşağıdaki ipuçlarından hangisi ile ilgili olabilir?
- Resimde çizilen insan figürlerinin cinsiyet özelliklerinin belirgin olması
 - Resim genelinde bir düzenin olması
 - Çizilen insan figürlerinin açık pozisyonda resmedilmesi
 - Figürlerin zeminle temasta olması
7. "Çizdiği düz, dairesel, dalgalı çizgiler çocuğun kendi bedenini kontrol edebilme olanağını fark etmesini sağlamaktadır. Böylece çocuk, kendi hareketlerinin farkına varır, hareketlerini geliştirir ve onları değiştirebileceğini kavrar." Bu ifade çocuk resimlerinin hangi dönemi ile ilgili olabilir?
- Karalama Dönemi
 - Şema Öncesi Dönem
 - Şematik Dönem
 - Gerçekçilik Dönemi
8. Bireydeki çekingenlik, pasiflik, zihinsel yorgunluk veya ince motor problemlerine işaret eden özellik aşağıdakilerin hangisi olabilir?
- Büyük boyuttaki resimler
 - Sayfanın tamamına çizilmiş resimler
 - İnce çizgiler ile çizilmiş küçük resimler
 - Kesik kesik çizgiler ile çizilmiş resimler
9. Çocuktaki durduramama sorununu aşağıdakilerin hangisi ile anlamak mümkündür?
- Büyük boyuttaki resimler
 - Sayfanın tamamına çizilmiş resimler
 - İnce çizgiler ile çizilmiş küçük resimler
 - Kesik kesik çizgiler ile çizilmiş resimler
10. "Bu dönem ergenlikle örtüşmektedir, dolayısıyla cinsel öğelerin resimlerde büyük ölçüde belirginleştii söylenebilir. Oranlarda boyut kadar derinlik de sağlıklı bir şekilde verilmeye başlanır. Renkleri doğru şekilde kullanma söz konusudur." Bu ifade aşağıdaki dönemlerin hangisi ile ilgili olabilir?
- Görünürde Doğalcılık Dönemi
 - Şema Öncesi Dönem
 - Şematik Dönem
 - Gerçekçilik Dönemi

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

- 11.** Çocuk resim yaparken önce kesik kesik çizerek alt yapı oluşturduktan sonra üstünden daha kalın bir şekilde çiziyorsa bu durum ne anlama gelebilir?
- Kızgın olma durumu
 - Dürtüsellik
 - Kaygı düzeyinin yüksek olma durumu
 - Saldırganlık
- 12.** "Çizdiği düz, dairesel, dalgalı çizgiler çocuğun kendi bedenini kontrol edebilme olanağını fark etmesini sağlamaktadır. Böylece çocuk, kendi hareketlerinin farkına varır, hareketlerini geliştirir ve onları değiştirebileceğini kavrar" ifadesi hangi dönemle ilgili olabilir?
- Karalama Dönemi
 - Şema Öncesi Dönem
 - Şematik Dönem
 - Gerçeklik Dönemi
- 13.** Resim çizme esnasında çocuk aceleyle hızlı çiziyorsa, resim dağınık ve özensizse bu durum ne anlama gelebilir?
- Utangaçlık ve çekingenlik söz konusudur.
 - Öz güven sorunu vardır.
 - Mükemmeliyetçi bir tutuma sahiptir.
 - Hiperaktivite söz konusudur ya da çocuk resim çizmeye isteksizdir.
- 14.** Kendini kontrol edebildiğini keşfetme hangi döneme denk gelir?
- Karalama Dönemi
 - Şema Öncesi Dönem
 - Şematik Dönem
 - Gerçeklik Dönemi
- 15.** Kalın ve aşırı bastırılmış çizgiler ne anlama gelebilir?
- Kızgın olma durumu
 - Dürtüsellik
 - Kaygı düzeyinin yüksek olma durumu
 - Saldırganlık
- 16.** İnsan figüründeki parçalar arasındaki geçişlerin keskin olma durumu hangi dönemin resimlerine özgüdür?
- Karalama Dönemi
 - Şema Öncesi Dönem
 - Şematik Dönem
 - Gerçeklik Dönemi

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

- 17.** Çizgilerin değişken olma durumu (bazen kalın, bazen ince) ne anlama gelebilir?
- a) Kızgın olma durumu
 - b) Dürtüsellik
 - c) Kaygıyı kontrol etme ihtiyacı
 - d) Saldırganlık
- 18.** Cinsellikle ilgili objelerin belirgin çizilme durumu aşığıdaki dönemlerden hangisiyle ilgilidir?
- a) Görünürde Doğalcılık Dönemi
 - b) Şema Öncesi Dönem
 - c) Şematik Dönem
 - d) Gerçekçilik Dönemi
- 19.** Resimde aşırı detaya yer vermek ne anlama gelebilir?
- a) İnatçılık veya mükemmeliyetçilik söz konusudur
 - b) Dürtüsellik
 - c) Kaygıyı kontrol etme ihtiyacı
 - d) Saldırganlık
- 20.** Resimleri gerçeğe uygun olarak çizmeye çalışmak aşığıdaki dönemlerden hangisine özgüdür?
- a) Görünürde Doğalcılık Dönemi
 - b) Şema Öncesi Dönem
 - c) Şematik Dönem
 - d) Gerçekçilik Dönemi

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

KAYNAKLAR

- Artut, K. (2007). **Okulöncesinde resim eğitimi**. Anı Yayıncılık. Ankara.
- Altınköprü, T. (2003). **Çocuğun başarısı nasıl sağlanır?**. Hayat Yayıncılık 11 Basım, İstanbul. Bahçivan-Saydam, R. (2004). Çocuk resimlerinin klinik değerlendirmedeki yeri. *Yansıtma Psikopatoloji ve Perspektif Testler Dergisi*, sayı: 1-2:111-124.
- Burlachuk, L. F. (1997). **Projektif psikolojiye giriş**. Kiev. (Бурлачук, Л.Ф. Введение в проективную психологию/Л.Ф. Бурлачук. – Киев, 1997)
- Di Leo, J.H. (1983) **Interpreting children's drawing**, New York. Brunner/ Mazel. Fruth, G. M. (2002). *The secret World of drawings. A Jungian Approach to Healing Through Art*, Toronto: Inner City Books, 2 edition.
- Goodenough F. L. (1926). **Measurement of Intelligence by Drawings**. New York.
- Harris D. B. (1963). **Children's Drawings as Measures of Intellectual Maturity: A Revision and Extension of the Goodenough Draw-a-Man Test**. N.Y.
- Homentauskas, G. (1987). **Aile resmi yöntemi. Genel psikolojik tanı koyma**. Ed. Bodalev, A. Çev. Stolin, Moskova. (Хоментаускас Г.Т. Методика «Рисунок семьи» // Общая психодиагностика / Под ред. А.А. Бодалева, В.В. Столина. М., 1987).
- Kindap, S. (2005). Çocuk resimlerinde temsil ve ifade: Doğrusal ve doğrusal olmayan gelişim. **Türk Psikoloji Dergisi**, sayı:20. 25-43.
- Lebedeva, L. (2013). **Projective Drawing as a Method of Studying a Family Relationship // Social Welfare Interdisciplinary approach**, Publishing House of Siauliai University, Lithuania. Lebedeva L. Projective Drawing as a Method of Studying a Family Relationship // Social Welfare Interdisciplinary approach, Publishing House of Siauliai University, Lithuania, 2011. № 1(1).
- Malchiodi, C. A. (1998). **Çocukların Resimlerini Anlamak**. Epilson Yayıncılık. İstanbul.
- Muhina, V. (1970). Çocukların zekâ düzeyini belirleme amacıyla çocuk resimlerin kullanılması, Çocukların zihinsel gelişimlerini belirlemede yöntem geliştirme sempozyumu yayınları. **Riga: Znaniye Dergisi** s.3 (Мухина В. С. Использование детских рисунков в целях диагностики умственного развития//Материалы симпозиума по вопросам разработк диагностических методов определения уровня умственного развития детей. — Рига: Знание.-1976 с.3)
- Muhina, V. S. (1981). Görsel sanat etkinlikleri ile çocuğun sosyal deneyim kazanması. **Moskova. Pedagoji Dergisi**. s. 240. (Мухина В.С. Изобразительная деятельность ребенка как форма усвоения социального опыта. М: Педагогика, 1981. — 240)
- Özgüven, İ. (2011). **Psikolojik testler**. PDREM Yayınları. Ankara.
- Özgüven, İ. (1995). **Goodenough-Haris adam çizme testi el kitabı**. PDREM Yayınları. Ankara.
- Romanova, E., Potomkina, F. (1991). **Psikolojik değerlendirmede resim teknikleri**. Moskova: Didakt Yayınları Потемкина 1991 Графические методы в психологической диагностике. Издательство «Дидакт. (Романова Е. С, » мление)

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

- Semenova, Z. F. ve Semenova, S.V. (1996). Bir insan çiz testinin psikolojik değerlendirmede kullanımındaki değerinin araştırılması, Uygulamalı Psikoloji. Bilimsel araştırma metodolojisi. Sankt Petersburg s.65-76. (Семенова З.Ф., Семенова С.В. Изучение психодиагностической ценности теста «Нарисуй человека». В сб. «Практическая психология: Методология и методика научного исследования», Санкт-Петербург, 1996, с.65-76.)
- Smirnova, A.A. (1980). **Çocuk resimleri.** Moskova.(Смирнов А.А. Детские рисунки.- В кн.: Хрестоматия по возрастной и педагогической психологии / Под ред. И.И.Ильясова, В.Я.Ляудис- М., 1980.- С.53-63)
- Stepanov, S.S. (2004). **Resim testleri metotları ile zekâ ölçmek.** Sfera Yayıncılık. Moskova.(Степанов С.С. Диагностика интеллекта методом рисуночного теста М.: Сфера , 2004. — 96 с)
- Shevchenko, M. (2014). **Psikolojik resim testleri.** Moskova. Kladez Yayınevi. (М. А.Шевченко: «Психологические рисуночные тесты для детей и взрослых. Кладезь; Москва; 2014) Kaynakça 149
- Shevchenko, M. (2007). Başarı ve sağlığın resmini çiziyorum. Piter. **Herkes için Art Terapi Dergisi.** (Шевченко М. Я рисую успех и здоровье. Арттерапия для всех Издательство: Питер)
- Shvansara, J. (1978) Psikolojik gelişimin değerlendirilmesi. Prag: Avensium. (Шванцара, Йозеф. Диагностика психического развития / Йозеф Шванцара. – Прага : Авиценум, 1978. – 388 с).
- Venger, A. (2011). **Psikolojik resim testleri: resimli rehber.** Moskova. Vlados Yayınevi. s.159. (Венгер А. Л. Психологические рисуночные тесты: иллюстрированное руководство [Текст] / А. Л. Венгер. – М.: ВЛАДОСПРЕСС, 2007. – 159 с.)
- Yavuzer, H. (1992). **Resimleriyle çocuk.** Remzi Kitabevi. 5. Baskı. İstanbul

“Bu yayın, Avrupa Birliği’nin maddi desteği ile oluşturulmuştur ve sürdürölmektedir.
İçerik tamamıyla WEglobal Danışmanlık A.Ş sorumluluğu altındadır
ve Avrupa Birliği’nin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.”